

27. travnja 2018. Poslovni dnevnik, intervju s pravobraniteljicom

Upit novinara:

Prošle godine obratilo vam se 31% više građana nego godinu ranije. Znači li ti da su problemi osoba s invaliditetom sve brojniji ili je pravobraniteljstvo prepoznato kao mjesto gdje se oni mogu prijaviti, a na posljetku i riješiti?

Na što se odnosio najveći broj pritužbi?

Prošle godine osnovali ste Stručni savjet pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Koja je njegova funkcija i kako napreduju planovi s otvaranjem tri nova područna ureda?

Surađujete s mnogim međunarodnim organizacijama i tijelima, a članovi ste i Europske mreže tijela za jednakost (EQUINET). Koliko vam oni pomažu u vašem radu?

Kao veliki problem u godišnjem izvješću spominjete i sustavno izdvajanje osoba s invaliditetom u institucije. Koliko danas ima takvih osoba i što se može učiniti da što veći broj njih ostvari pravo na neovisno življenje i život u zajednici?

Smatrate li da država izdvaja nedovoljno za usluge u zajednici i koliko je iskorištena mogućnost njihova financiranja iz EU fondova?

Kako ocjenjujete stanje u sustavu odgoja i obrazovanja, da li ono ide nabolje i gdje su najveće prepreke?

Mnogo je primjedbi i na dostupnost zdravstvenih usluga. Na koji bi način mreža javne zdravstvene zaštite mogla pružiti bolje usluge?

Pitanja i odgovori pravobraniteljice:

Prošle godine obratilo vam se 31% više građana nego godinu ranije. Znači li ti da su problemi osoba s invaliditetom sve brojniji ili je pravobraniteljstvo prepoznato kao mjesto gdje se oni mogu prijaviti, a na posljetku i riješiti?

Odgovor na Vaše pitanje ima i jedno i drugo značenje. Točno je kako nam se u 2017. godini obratilo 31% građana više u odnosu na prethodnu 2016. godinu. Razlozi tome su različiti i ima ih više. Prepoznajemo ih prvenstveno u kontinuiranom povećanju svijesti i znanja naših građana, osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju, o svojim pravima, kao i današnjim jednostavnim, brzim i razmjerno jeftinijim načinima komunikacije. Činjenica kako Ured postoji od 2008. godine i razvoj komunikacijskih tehnologija omogućuju nam sve veću prisutnost u javnosti što istovremeno olakšava način obraćanja građana svojim upitima, zahtjevima, predstavkama i pritužbama na „onu pravu adresu“. Također, činjenica je i da od usvajanja UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom 2008. godine, situacija u Hrvatskoj još uvijek nije onakva kakva bi trebala biti, odnosno još uvijek nismo, kada govorimo s pozicije osoba s invaliditetom, društvo s jednakim mogućnostima za sve. Tako nam se tijekom 2017. godine obratilo 1.827 naših građana što s 266 postupanja iz prethodnih razdoblja čini ukupno

2.093 razmatrana različita zahtjeva samo u 2017. godini. Nastojimo svoje aktivnosti približiti građanima svojim proaktivnim pristupom i stalnom prisutnošću u stručnoj i široj javnosti. Kao pravobraniteljska institucija kontinuirano pratimo i sva objavljena savjetovanja sa zainteresiranom javnošću o donošenju zakonskih i podzakonskih akata, dajemo svoje prijedloge i komentare, svakodnevno u svom radu surađujemo s velikim brojem različitih tijela i organizacija, izdajemo preporuke i upozorenja kako državnim tijelima tako i subjektima u realnom sektoru, a upravo smo radi poboljšavanja pristupačnosti i protoka informacijama nedavno pokrenuli novu mrežnu stranicu, sada još pristupačniju osobama s različitim vrstama oštećenja. Sve to, zajedno s radom na terenu i našim aktivnostima doprinosi tome da su danas osobe s invaliditetom bolje upoznate sa svojim pravima i da se ne ustručavaju javiti kada sumnjaju da se njihova prava krše ili da su izloženi diskriminaciji.

Na što se odnosio najveći broj pritužbi?

Kao i prethodnih godina najveći broj pritužbi pravobraniteljici za osobe s invaliditetom bio je u području socijalne zaštite, potom slijede područja rada i zapošljavanja, pristupa dobrima i uslugama, mirovinskog osiguranja, zdravstva te odgoja i obrazovanja. Također su to i područja u kojima su bile utvrđene povreda prava zajamčenih zakonom, međunarodnim dokumentima te Ustavom RH. U većini su se odnosile na uskraćivanje razumne prilagodbe i dugotrajnost postupka. Više od 300 obraćanja građana s invaliditetom pravobraniteljici odnosilo se na područje socijalne skrbi što upućuje na to da su i dalje osobe s invaliditetom predmetom skrbi, a ne nositelji prava. U području rada i zapošljavanja pritužbe su se odnosile na provođenje postupaka zapošljavanja odnosno natječaja/oglasa, uskratu prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, potrebu za razumnom prilagodbom odnosno na njezinu uskratu pri zapošljavanju i na radnom mjestu, te na druge oblike diskriminacije po osnovi invaliditeta pri zapošljavanju i na radnom mjestu.

Prošle godine osnovali ste Stručni savjet pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Koja je njegova funkcija i kako napreduju planovi s otvaranjem tri nova područna ureda?

U srpnju 2017. godine osnovan je kao savjetodavno tijelo Stručni savjet pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Ideja i potreba o osnivanju takvog savjetodavnog tijela postoje već dugo vremena. Članovi Stručnog savjeta su osobe različitih profila koje su danas aktivno uključene u zalaganje za prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. To su osobe s invaliditetom, predstavnici organizacija koje se zalažu za prava osoba s različitim vrstama invaliditeta i djece s teškoćama u razvoju, stručnjaci iz različitih područja i članovi akademske zajednice. Stručni se savjet sastoji od 15 članova i 15 njihovih zamjena, a sastaju se svaka dva mjeseca kako bi razmotrili aktualna pitanja i izazove koji u hrvatskom društvu postoje za osobe s različitim vrstama invaliditeta. Sadašnji članovi 2. saziva Stručnog savjeta imenovani su na godinu dana (za 2018. godinu) na temelju provedenog javnog poziva. U svom radu Stručni savjet prati i promiče UN Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom kao najvažniji instrument u ostvarivanju prava osoba s invaliditetom, prati provođenje nacionalnih strateških dokumenta (posebice ističemo Nacionalnu strategiju izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine), razmatra pitanja od značaja za osobe s invaliditetom, predlaže mjere za promicanje prava i unaprjeđenje položaja osoba s invaliditetom u Hrvatskoj, surađuje s institucijama i tijelima u cilju poboljšanja, zaštite, uključenosti i društvene angažiranosti

osoba s invaliditetom, savjetuje pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom o pitanjima važnim za pojedinu vrstu invaliditeta, a sve to u svrhu definiranja javnih politika, otklanjanja nejednakosti te izmjene zakona, pravilnika i drugih akata. Već u ovom kratkom razdoblju možemo se zahvaliti članovima prošlog i članovima ovog 2. saziva na prijedlozima, razmišljanjima i prikazima problema s kojima svakodnevno žive roditelji djece s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom.

Od početka rada Ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom uočene su i danas nakon 10 godina prisutne velike razlike u položaju osoba s invaliditetom ovisno o području u kojem žive. Zbog velikih razlika u dostupnosti usluga, informiranju te ostvarivanju određenih prava, kao cilj Strateškog plana Pravobranitelja za osobe s invaliditetom za razdoblje 2018.-2020. određeno je u sljedećem trogodišnjem razdoblju otvaranje područnih ureda te i takvim pristupom ostvarivanje približavanja institucije osobama s invaliditetom u svim područjima Republike Hrvatske. Do sada smo ured imali samo u Zagrebu, putujući poslom „na terenu“ po cijeloj Hrvatskoj. Prvi područni ured planiramo otvoriti već ovog ljeta u Osijeku, koji bi svojim radom pokrивao područje Istočne Hrvatske, odnosno Slavonije i Baranje. U odličnoj suradnji s Ministarstvom državne imovine, pronašli smo i dobili na korištenje odgovarajući pristupačni prostor u državnom vlasništvu, u kojem će nakon uređenja započeti s radom i provođenjem proaktivnih aktivnosti prvi područni ured. U sljedeće dvije godine planiramo otvaranje područnih ureda u Splitu za područje Splitsko-dalmatinske, Dubrovačko-neretvanske, Šibensko-kninske i Ličko-senjske županije, a onda i područnog ureda na području Istarske ili Primorsko-goranske županije. Smatramo kako samo stalnom prisutnošću na terenu i proaktivnim pristupom možemo doprinijeti smanjivanju postojećih velikih razlika i ujednačavanju dostupnosti informacija i usluga na cjelokupnom području Hrvatske. Konačni cilj nam je osiguravanje jednakosti dostupnosti usluga svim osobama s invaliditetom u svim dijelovima Republike Hrvatske, neovisno o tome žive li u većem ili manjem gradu, sjedištu ili rubnom dijelu županije, kopnu ili otocima.

Suradujete s mnogim međunarodnim organizacijama i tijelima, a članovi ste i Europske mreže tijela za jednakost (EQUINET). Koliko vam oni pomažu u vašem radu?

Da, suradnja s međunarodnim organizacijama i tijelima, kao što je to kroz punopravno članstvo u Europskoj mreži tijela za promicanje jednakosti - Equinet ili članstvo u radnoj grupi za Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom pri Europskoj mreži nezavisnih tijela za ljudska prava - ENNHRI, značajne su aktivnosti u kojima sudjelujemo s ciljem promicanja načela i primjene odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Tako npr. članstvo u okviru Equinet mreže obuhvaća brojne aktivnosti usmjerene na izgradnju kapaciteta njezinih članica kroz međusobnu razmjenu iskustava. Rad u ovoj Mreži odvija se kroz radne grupe, seminare, klastere te razmjenu i prikupljanje informacija o radu i načinu rješavanja slučajeva diskriminacije. Jednom godišnje održava se i godišnja skupština na kojoj se razmatraju postignuća i dogovora plan rada za sljedeću godinu. U ožujku 2017. godine naš je Ured bio domaćin seminara Uloga tijela za ravnopravnost u suzbijanju diskriminacije osoba s intelektualnim teškoćama.

Zanimljivo je kako je naš Ured često odredište brojnih studijskih posjeta predstavnika različitih institucija iz inozemstva koji naš model i način rada prepoznaju kao primjer dobre prakse, te

žele i u vlastitim zemljama nešto od toga prenijeti i primijeniti. Tijekom 2017. godine imali smo značajno povećanje i broja različitih upita institucija i organizacija iz europskih zemalja vezanih uz razmjenu iskustava pogotovo onih vezanih uz antidiskriminacijska pitanja i pravni okvir kojim se različite oblike diskriminacije u društvu nastoji dokinuti. Veliko nam je zadovoljstvo što svojim iskustvom u radu možemo pomoći i drugima da budu bolji i efikasniji u svojim sredinama.

Kroz članstva i sudjelovanja u međunarodnim aktivnostima vrlo često dobivamo priliku za sudjelovanjem u različitim oblicima edukacija gdje naši službenici stječu znanja o različitim temama iz područja rada pravobraniteljskih institucija, a čiji su troškovi sudjelovanja najčešće pokriveni od strane organizatora.

Kao veliki problem u godišnjem izvješću spominjete i sustavno izdvajanje osoba s invaliditetom u institucije. Koliko danas ima takvih osoba i što se može učiniti da što veći broj njih ostvari pravo na neovisno življenje i život u zajednici?

Prema podacima Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, (<http://www.mspm.hr/pristup-informacijama/statisticka-izvjesca-1765/1765>) za 2017. godinu, na smještaju izvan obitelji (u udomiteljskim obiteljima, obiteljskim domovima i domovima socijalne skrbi) nalazi se 12 347 odraslih osoba.

Kako bi se osobama s invaliditetom osiguralo njihovo pravo na život u zajednici, što je dužnost Republike Hrvatske preuzeta ratifikacijom obvezujućeg međunarodnog dokumenta, Konvencije o pravima osobe s invaliditetom, potrebno im je pružiti podršku za život u zajednici, razvojem usluga. Ove usluge moraju se razvijati unutar svih sustava - socijalne skrbi, zdravstva, obrazovanja, prometa, a njihova dostupnost treba biti zajamčena svakoj osobi s invaliditetom, sukladno njezinim individualnim potrebama, neovisno o vrsti i težini invaliditeta. Često se u javnosti može čuti da neke osobe s najtežim invaliditetom ne mogu/nisu sposobne živjeti u zajednici. Pravo na život u zajednici je univerzalno pravo i pojedina osoba s invaliditetom ne mora prolaziti „test podobnosti“ da bi ga ostvarila. Dužnost je društva svakom pojedincu, osobi s invaliditetom osigurati poštivanje ovog prava, uz osiguravanje potrebnog, individualno određenog obima podrške, sukladno njegovim potrebama.

Potrebno je napustiti razvoj udomiteljstva kao oblika „zbrinjavanja“ odraslih osoba s invaliditetom, na što je ukazao i Odbor za praćenje provedbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u svojim zaključnim preporukama Republici Hrvatskoj 2014. godine. Međutim, iz podataka je vidljivo kako broj odraslih osoba u udomiteljskim obiteljima postepeno raste. Tako se 2014. godine u udomiteljskim obiteljima nalazila 4 001 osoba s invaliditetom, a 2017. godine njih 4 411.

Nadalje je potrebno transformirati domove socijalne skrbi za stalni smještaj. Ta obveza je predviđena nacionalnim Planom deinstitucionalizacije i transformacije ustanova iz 2010. godine.

Smatrate li da država izdvaja nedovoljno za usluge u zajednici i koliko je iskorištena mogućnost njihova financiranja iz EU fondova?

Prema našim saznanjima do kraja 2017. godine nismo u dovoljnoj mjeri iskoristili mogućnosti financiranja iz EU fondova, kojima su predviđena sredstva za deinstitucionalizaciju. Sredstva Europskog socijalnog fonda važan su dostupan izvor za pokrivanje troškova prijelaza sa institucionalne skrbi na razvoj usluga za život u zajednici.

Kako ocjenjujete stanje u sustavu odgoja i obrazovanja, da li ono ide nabolje i gdje su najveće prepreke?

U sustavu odgoja i obrazovanja još uvijek zaprimamo pritužbe koje ukazuju na nedostupnost predškolskog odgoja za djecu s teškoćama u razvoju i praksu dječjih vrtića da se uključivanje djeteta uvjetuje prethodnim osiguravanjem asistenta. Ukoliko djetetu nije omogućeno uključivanje u redovnu odgojno-obrazovnu ustanovu samo zbog njegovih teškoća u razvoju i zbog neosiguravanja podrške, to prema važećem zakonodavstvu predstavlja diskriminaciju zbog propuštanja razumne prilagodbe. Usmjerenost na podršku asistenta zamjetna je i u osnovnoškolskom obrazovanju što skreće pozornost s potrebe da se jača kapacitet sustava odgoja i obrazovanja za druge oblike profesionalne podrške učenicima s teškoćama u razvoju kao što su ekipiranje škola stručnjacima rehabilitacijskog profila, edukaciju samih nastavnika i stvaranje centara potpore za podršku redovnom sustavu obrazovanja. Ured pravobraniteljice aktivno je sudjelovao u izradi Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, te predlagao da se u odredbama navedenog Pravilnika izričito definira da je osiguravanje pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika jedan od oblika razumne prilagodbe. Pravilnik još nije donesen.

U sustavu srednjoškolskog obrazovanja učenici s teškoćama suočavaju se s problemima u postupku profesionalnog orijentiranja, a nedostaju primjene mjere podrške u redovnim srednjim školama. Smatramo da odgoj i obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju treba biti dio jedinstvenog obrazovnog sustava i pod ingerencijom ministarstva nadležnog za obrazovanje koje bi trebalo zakonski regulirati podršku na koju učenici s teškoćama i studenti s invaliditetom imaju pravo na svim razinama obrazovanja.

Mnogo je primjedbi i na dostupnost zdravstvenih usluga. Na koji bi način mreža javne zdravstvene zaštite mogla pružiti bolje usluge?

Zdravstvo je bilo jedno od pet najčešćih područja zaprimljenih pritužbi. Najveći je broj preporuka i upozorenja, te prijedloga izmjena propisa, upućenih Ministarstvu zdravstva i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje koje su se odnosile na dostupnost zdravstvenih usluga - ostvarivanja prava na liječenje, fizikalnu terapiju i zdravstvenu njegu u kući, bolničku rehabilitaciju, ortopedsku i druga pomagala te lijekove. Provedeno istraživanje o problemima na području medicinske rehabilitacije u specijalnim bolnicama ukazuje na potrebu revidiranja/reorganizacije i analize kriterija po kojima se financiraju Bolnice, ali i ustanove za medicinsku rehabilitaciju koje pružaju zdravstvenu njegu i fizikalnu terapiju u kući budući da se, kao najveći problem, nametnuo predugačak vremenski period čekanja na rehabilitaciju. Ured je zaprimio nekoliko pritužbi osoba sa spinalnim ozljedama i teškim stupnjem dekubitalnih rana koje su životno ugrožavajuće i koje ukazuju na potrebu za uspostavom jedinstvenog specijaliziranog mjesta gdje će se liječiti osobe sa spinalnim ozljedama i posljedicama takvih ozljeda.“